

Massip, Mauri

Massip Mauri

Fills d'un paisatge

Ajuntament
de Tortosa

Museu de Tortosa

Exposició

Massip, Mauri, fills d'un paisatge

Museu de Tortosa, del 5 d'abril al 26 de maig de 2019

Museu de Tortosa

Direcció: Maria Josep Bel

Coordinació: Núria Segarra

Muntatge: Juanjo Forés

Exposició

Comissariat: Cinta Massip

Disseny de l'espai: Carlos Vergés

Disseny gràfic: Ton Granero

Agraïments: David Torrents, Martina Morittu, Pere Farré.

Llibre

Edició a cura de Cinta Massip

Textos: Cinta Massip, Francesc Massip, Jesús Massip

Dibuixos: Frederic Mauri

Disseny Gràfic: Ton Granero

Edita:

Museu de Tortosa-Ajuntament de Tortosa

© dels textos, els dibuixos i les fotografies, els seus autors.

Impress a: Gràfica Dertosense S.L. (www.graficadertosense.cat)

DL: T322-2019

Amb la col·laboració de:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Diputació Tarragona

7

Presentació

Alcaldessa de Tortosa

9

Fills d'un paisatge

Cinta Massip

11

El pensament, la paraula, la imatge

Francesc Massip

22

Massip, Mauri

Poemes i dibuixos

El Museu de Tortosa dona suport i reconeixement a aquells creadors que han estat part essencial en el desenvolupament cultural de la nostra ciutat i del territori del qual formem part. La sala Antoni Garcia ofereix un programa estable d'exposicions temporals, amb especial atenció als creadors de la ciutat i del territori. És en aquesta línia de programació que s'inscriu l'exposició que il·lustra el present catàleg.

«**Massip, Mauri, fills d'un paisatge**» és una exposició que ens permet apropar-nos a l'obra poètica de Jesús Massip i als dibuixos de Frederic Mauri, al treball en comú que han desenvolupat bàsicament amb els poemaris il·lustrats *Llibre d'hores* (1988) i *Cendra vivent* (2002). La complicitat entre els textos poètics i les il·lustracions ens permet descobrir, ja sigui des del traç o des del vers, la creació d'un paisatge mític, amb el qual tots ens reconeixem.

Vull agrair a tots els que han fet possible aquesta exposició, especialment al mateix Jesús Massip i la seua filla Cinta Massip, l'oportunitat que ens han donat per retrobar i en molts casos descobrir aquestes veus tan properes, tan nostres. Massip, com a director honorari del Museu i Arxiu, del qual va ser arxiver i director durant més de trenta anys, i Mauri com a artista referent en el món de l'art i professor de moltes promocions d'alumnes a l'Institut de Tortosa.

És per això que us convidem a apropar-vos a aquesta exposició única de dos dels nostres referents, als quals, ara, tenim l'oportunitat de retre un homenatge merescut i agrair-los com a ciutat tot el llegat artístic que ens deixen.

Meritxell Roigé i Pedrola

Alcaldessa de Tortosa

Fills d'un paisatge

Cinta Massip

Comissària de l'exposició

L'exposició «Massip, Mauri, fills d'un paisatge» és de totes totes molt especial. Primer, perquè és una idea que tenia Massip des de feia temps i que, gràcies a la seva perseverança, finalment ha trobat una casa que l'acull: el Museu de Tortosa. Segon, perquè és un treball conjunt de «pare i filla» i això és certament engrescador.

L'eix vertebrador de l'exposició i del llibre és la relació artística de dos noms tortosins de cabdal importància per a la història local i per al panorama cultural del país: Jesús Massip (Roquetes, 1927) i Frederic Mauri (Tortosa, 1940). La seva és una relació d'amistat fecunda, que es materialitza en una sèrie de treballs fets conjuntament. Mauri dibuixa els versos i Massip posa paraula il·lustradora. Els dos llibres publicats que concreten aquesta fèrtil amistat són *Llibre d'hores* (1989) i *Cendra vivent* (2002).

Llibre d'hores va ser un projecte de Massip, un llibre de tankes organitzat en tres cicles: «La vida», «Temps rúfol» i «La Pàtria». El fet és que una tarda d'amistat a casa Massip de Mig-camí, Frederic, Jesús, Araceli i Maria Cinta feien conversa a l'hora de la posta, i Mauri va veure l'original a sobre de la taula, i hi va donar una ullada. Quan ja marxaven Mauri li va demanar si es podia emportar els poemes, i al cap de quinze dies ja tenia els vint-i-quatre dibuixos que es van publicar en el llibre, inspirats en alguns dels poemes.

Cendra vivent, uns anys més tard, va significar la creació d'aquest paisatge mític de mar a terra endins, que representa, sempre a nivell simbòlic, la terra que tots dos estimen. La idea del paisatge horitzontal va acabar sent la coberta del llibre i avui l'ensenyem a l'exposició. L'exposició és una oportunitat per veure els dibuixos originals dels llibres impresos. El llibre és una síntesi de tot el que podreu veure a l'exposició, i que quedarà per a la història, i per a les biblioteques.

El pensament, la paraula, la imatge

Francesc Massip

Catedràtic de la Universitat Rovira i Virgili

1^a. Generalment, la idea va acompanyada, en la consciència, de la imatge objectiva corresponent. 2^a. Hi ha idees, assenyaladament les abstractes, que viuen i es combinen en la consciència sense imatge objectiva; només en porten de verbal o de simbòlica. 3^a. No hi ha cap idea que pugui prescindir constantment i total, del concurs de la representació sensible. 4^a. Hi ha moments i detalls, els més intensos i elevats del procés intel·lectual, en els quals la imatge s'esvaeix de la consciència [...] (Joan Baptista MANYÀ, *El pensament i la imatge*, Barcelona, 1935, p. 16)

L'Exposició «Massip, Mauri, fills d'un paisatge» posa de bracet dos dels més conspicus representants de la cultura en la Tortosa submergida en el dens tarquim del franquisme i del nacionalcatolicisme que van estovar dues generacions al bany maria de la inacció més pusil·lanime.

Jesús Massip Fonollosa (Roquetes, Tortosa 1927) és arxiver, historiador, poeta i traductor. De vocació escriptor, d'ofici arxiver i investigador de la història i el dret tortosí, és un dels homes clau en la resistència i el renaixement cultural de Tortosa i les Terres de l'Ebre després de la guerra incivil.

Com a escriptor, va fundar amb Gerard Vergés la revista literària *GEMINIS* que va dirigir durant els seus deu anys d'existència (1952-1961), una publicació mensual dedicada a les lletres i les arts que des del primer número va mantenir un renyit pols amb la censura per l'idioma de Catalunya, que només es podia usar per publicar poesia (considerada innòcua) però no prosa. Com que era una perfecta desconeguda, va poder encetar la seva singladura amb un relat en català de Josep Roig i Raventós (1883-1966): «Les flors del cementiri

cartoixa». Al segon número van seguir temptant la sort i van obrir-lo amb un article del filòsof i teòleg gandesà Joan Baptista Manyà (1884-1976), també en català («Una apologia i uns advertiments»). Engrescats, van fer l'editorial del tercer número directament en català. Però llavors la revista ja havia començat a aixecar polseguera i el censor provincial va fer traduir-lo al castellà (IX-1952). Tanmateix, encara hi sortia un «conte tortosí» en la nostra llengua ('La barca' de J. Massip) i un expressiu fragment dels *Col·loquis* de Despuig. D'ençà, el català només podrà aparèixer en forma de versos. Per això, la revista *GEMINIS* va ser l'única publicació que va treure una esquela en la mort de Carles Riba (juliol de 1959) íntegrament en català, perquè estava dispostada tipogràficament en forma de versets.

Rere aquest impuls hi havia el mestratge del canonge Manyà, amb qui Jesús Massip va mantenir una amistat i un diàleg constant fins a la seva mort nonagenària, i que va passar-li el testimoni de fidelitat a la llengua i la cultura catalanes, ferotgement perseguides per la versió espanyola del feixisme, encastat encara com una crosta centenària en el còrtex de l'estat borbònic.

A banda del combat per la llengua, *GEMINIS* va ser triplement insòlita: pel lloc on va néixer, pels temes que s'hi tractaven i pel rigor dels seus escrits. En una ciutat clerical que la guerra havia abocat a mans de la carcúndia més recalitrant, el fet que en una revista es debatessin temes literaris, artístics, filosòfics i polítics era veritablement extravagant. S'hi escrivien coses insòlitàment serioses i intencionades: per exemple, sobre l'uropeisme, quan Europa per a molta gent no passava de ser un continent al mapa. Una publicació entusiàstica que feia de pont i connexió entre els homes de lletres castellans com Gerardo Diego, Vicente Aleixandre o Alfonso Sastre i els intel·lectuals catalans com Carles Riba, Alfons Carles Comín —pare del conseller a l'exili, ambdós, llavors i ara, víctimes de la repressió i la tirania—, Francesc Casamajó o Josep Antoni González Casanova, col·laboradors de la revista.

A destacar els articles dedicats a l'art i la literatura europea contemporània (novel·la, poesia, música, cinema, pintura, arquitectura),¹ les

---

1. Hi van aparèixer articles sobre Huxley, Hemingway, Camus, Eisenstein, Verlaine, Mauriac, Carles Riba, Machado, Ortega, Gerardo Diego, Vicente Aleixandre, Chaplin, Juan Ramón Jiménez, Subirachs, Mihura, Fellini, Sánchez Ferlosio, Laín

reflexions sobre els conceptes d'art i literatura «social», la publicació del manifest del Grupo de Teatro Realista signat per Alfonso Sastre i José M. de Quinto, els quatre articles sobre Poètica,² que J. Verhesen, director de la Maison Internationale de la Poésie (Brussel·les), va traduir i publicar al *Journal des Poètes*, o l'article sobre Eichmann que la censura va fer saltar en el que seria l'últim número (1961), quan la llei de premsa promulgada per Fraga Iribarne, llavors ministre de Franco, una trampa disfressada de «llibertat de premsa», va fer impossible la continuïtat d'aquesta i de tantes altres revistes. En aquella zona només va poder continuar sense entrebancs el setmanari del règim, *La Voz del Bajo Ebro*, que els antifranquistes anomenaven *La Voz del Bajo Vientre* per la pestilència d'alguns dels seus articulistes.

Com a creador verbal, Massip havia publicat un aplec poètic en castellà, *Libro de Ausencias* (1954) —amb dibuixos de Carles Vallés—, i caldria esperar més d'un terç de segle per a la publicació en la llengua originària de reculls com *Llibre d'hores* (1989) o *Cendra vivent* (2002) —tots dos acompanyats amb gravats de Mauri—, *La terra encesa* (2011) —amb imatges de Domènec Corbella—, *Bibliques* (2017) —amb il·lustracions de Carles Vergés— i *Personatges i paisatges* (2019). És autor també del llibre de relats *Contes de la línia de foc* (en premsa).

Com a investigador, ha estat director del Museu i de l'Arxiu Històric de Tortosa (1960-1992), dels quals n'és director honorari; va ser professor i director de l'Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics de Tortosa (1971-1991), delegat del Patrimoni Historicoartístic de la zona de l'Ebre (1960-1980), i professor d'Història de l'Art i d'Història del Dret de la Delegació de la Universitat a Distància de Tortosa (UNED) (1974-1983), on excepcionalment es feien classes presencials amb l'Arxiu com a aula i taller de pràctiques.

Entralgo, A. Sastre, L. G. Berlanga, R. Gómez de la Serna, Anouilh, Thomas Mann, Frederic Mompou, Rafael Alberti, Joan Maragall, Carl Sandburg, Rafael Zabaleta, Adolf Schulten, Benavente, Pedro Salinas, S.J. Arbó, Dalí, García Lorca, Miguel Hernández, a banda dels clàssics medievals i moderns com Dante, Ausiàs March, Villon, Wagner, Papini, Gaudí, Gimeno, Pedrell, Verdaguer, Gérard de Nerval, Rubén Darío, Unamuno...

2. Van signats per Jesús Massip i publicats als següents números: *GEMINIS*, 9-10 (1953), 11-12 (1954), 34 i 35 (1957).

La seva recerca ha abastat un ampli ventall de temes de la història medieval basada en la documentació de l'Arxiu Històric tortosí, i ha participat en els congressos d'Història de la Corona d'Aragó de 1962 (Barcelona) fins a 2004 (València), passant per Nàpols, Palerm, Saragossa, Montpeller, Mallorca o l'Alguer (Sardenya), sempre especialment invitat perquè aportava documentació inèdita sobre les ciutats de l'antiga Corona que acollien el congrés, molt ben relacionades amb la puixant Tortosa medieval com atresora l'Arxiu. També en aquest sentit va ser convidat a participar en sengles assemblees d'arxivística a Tunis i al XI Congrés Internacional d'Arxius de París.

Ara bé, el tema de la seua tesi doctoral i columna vertebral de la seua recerca històrica ha estat l'estudi del compendi jurídic conegut com a *Costums de Tortosa*, el primer codi de lleis escrit originàriament en català, que Massip ha demostrat minuciosament que arrencava amb la carta de Població de Ramon Berenguer IV (1149) i que va anar creixent en un seguit de costums no escrites al llarg del segle XII i principi del XIII, que comencen a ser posades per escrit sota el regnat de Jaume I, malgrat la reticència dels poders feudals, perquè s'estava configurant una legislació que atorgava als ciutadans un protagonisme inèdit fins aquella data. Un cos legal que va culminar el 1272 amb la redacció del còdex conegut com a *Consuetudines*, impulsat per la Ciutat, impugnat per la Senyoria (Templers i Montcades), i revisat fins a l'aprovació definitiva en Sentència Arbitral de 1277, mostra primerenca del pactisme català en què el poder feudal ha de cedir davant la puixança dels poders urbans. Així, com deia Vicens Vives, Tortosa contribuirà decisivament a l'aparició del tercer braç, l'estament popular, en la vida pública de Catalunya, en els orígens del parlamentarisme europeu.

Tot plegat queda reflectit en un estudi cabdal, *La Gestació de les Costums de Tortosa* (1984). Després d'una recerca gairebé detectivesca a l'encaç d'una còpia extraviada d'aquest còdex (que havia pertangut al marquès de la Roca de Tortosa, cosa que el va dur a Sevilla, on residien els hereus, que ja se l'havien venut a un llibreter de Madrid), la perquisició va culminar amb la descoberta del manuscrit trescentista a la Biblioteca March de Palma de Mallorca, i amb la seva edició facsímil (1999). Pesquises que, comptat i debatut, li van permetre coronar la seua recerca amb l'estudi i edició crítica de *Costums de*

Tortosa per la Fundació Noguera (1996). Uns estudis que no hauria pogut realitzar sense el sanejament, ordenació i catalogació prèvia de l'Arxiu tortosí, primer publicant *El Catàleg de l'Arxiu Territorial de Tortosa de 1574* (1987), l'únic existent i incomplet, i potser inspirat per Cristòfor Despuig, i després confegint l'actual *Inventari de l'Arxiu Històric de Tortosa*, publicat en dos volums el 1995 (vol. I: pergamins; vol. II: paper).

La tasca de Massip al capdavant de la institució municipal tortosina queda reflectida en l'edició de les Memòries anuals en dos resums: *Un quart de segle del Museu i Arxiu Municipal de Tortosa (1961-1986)*, publicat el 1987, i *El Museu i Arxiu Municipal de Tortosa (1987-1991)*, editat el 1993. Però també en l'assaig *El tresor de la catedral de Tortosa i la guerra civil de 1936* (2003), fruit d'una llarga indagació a la recerca de l'extraviada orfebreria medieval tortosina que va dur Massip als dipòsits del Banc d'Espanya de Madrid, fins a resseguir les traces que apuntaven a Mèxic i Nova York, bé que sense resultats, tot plegat gràcies a l'inventari i la col·lecció fotogràfica, que van ingressar a l'Arxiu tortosí el 1962, del prevere Eduard Solé Lleixà (1880-1955), purgat pel franquisme i que no retornà al seu bisbat.

El 1988 va rebre el Premi Jaume I d'Actuació Cívica de la Fundació Lluís Carulla per distingir la seva tasca al servei de la identitat dels països de llengua catalana. El 1991 va ser nomenat Acadèmic corresponent per Tortosa de l'Acadèmia de Belles Arts Sant Jordi (Barcelona). El 2014 va obtenir el Premi Joan Martí i Miralles atorgat pel Col·legi d'Advocats de Tortosa. El 2015 li fou concedida la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya «en reconeixement a la seva dedicació a la cultura des dels anys més difícils».

Des que Massip va assumir la direcció del Museu i Arxiu de Tortosa el 1960, se li va encarregar la confecció del Programa de Festes de la Cinta fins que el 1964 va encomanar al jove Frederic Mauri una sèrie de linòleums per il·lustrar la portada del programa i una antologia de jotes tortosines que es tancava amb la imatge d'una parella abraçant-se en referència a les «cançons d'amor». El gravat va ser considerat escandalós i l'arxiver va ser apartat de la cura d'aquestes publicacions festives. Era la primera col·laboració dels dos amics. Però és que quan encara no es coneixien, Mauri ja havia dibuixat una dotzena de portades de *GEMINIS*, segons el format dels 12 primers núme-

ros. Dels dibuixos originals, que anys després Mauri faria conèixer a Massip, se'n van publicar quatre el 2006, encapçalant l'edició facsímil i commemorativa de *GEMINIS*.

Frederic Mauri Pallarès (Tortosa, 1940) és pintor, dibuixant i gravador. Als setze anys ja formava part del grup «14 Pintors Tortosins» del Círcul Artístic tortosí, després de guanyar la primera medalla del concurs de Pintors Novells organitzat per aquella entitat artística. Entre els primers estímuls que el van abocar decididament a l'art, hi hagué l'activitat promoguda pel grup Delta-51 que, sota l'impuls i orientació teòrica de Maties Ballester Cairat, secundat per Francesc González Cirer, va reunir els joves Robert Escoda Valldepérez, Albert Fabà Llatje, Carles Vallés Barberà, Francesc Todó Garcia, Adolf Aymerich, Lluís Llop Adam, Bellobí, Agustí Fortunyó o Josep Altadill, ben escortats per artistes veterans com Ferran Arasa, Amadeu Pallarès Lleó o Josep Benet Espuny. La tasca més important de Delta-51 va ser el contacte amb l'exterior, particularment amb el Dau al Set barceloní o El Paso madrileny. Així, es van organitzar a Tortosa exposicions d'obres de Tàpies, Tharrats, Millares, Chirino, Guinovart, Subirachs, això és, l'avantguarda artística del moment. La intenció pedagògica i funció orientadora van ser determinants. Un altre incentiu per al jove Mauri fou l'aparició de la mencionada revista *GEMINIS*, que l'impactà no només pels innovadors continguts de tipus literari i artístic, ans també per la plàstica que s'hi publicava, amb portades i il·lustracions de Xavier Fatsini Roig, Joan Josep Murall Sales, Carles Vallés, Benet Espuny, Pallarès Lleó, Lluís Vinyes o Manuel Gil Pérez.

El marasme cultural que era la Tortosa de la postguerra es va veure reviscolat puntualment per aquestes iniciatives artístico-literàries, incloses les sessions de cineclub, sota la batuta d'Enric Llorca Monne, que es feien al Niça, o les conferències de personalitats com Gerardo Diego, José Hierro, García Nieto, Rafael Morales, Narcís Ollé o John Read. El Círcul Artístic fins i tot va organitzar una exposició d'escultures del llavors poc conegut Henry Moore, però en veure que eren majoritàriament nus i, per tant, «pecaminoses», ni tan sols es van desencanaixonar.³ Uns altres nuclis dinamitzadors van ser el Club

---

3. Pocs anys abans, el 1949, l'acadèmic tortosí Juli Moisès Fernández i de Villasantte (1890-1968) va exposar en una sala de l'Ajuntament de Tortosa i, entre altres obres, hi figuraven tres nus. El dia de la inauguració les autoritats (bisbe inclòs)

Universitari (1955), el Museu Maties Ballester d'Art Contemporani —una esplèndida col·lecció que ha acabat al Museu Abelló de Mollet del Vallès— o la sala d'exposicions del Centre del Comerç.

D'aquestes ocasions d'encontre a l'entorn del fet artístic, es va congriar un nou grup, el MACLA-65, un nom atzarós, *macla* (una forma de cristal·lització mineral), i una data d'inici, que aplegava periòdicament, sovint a casa de Frederic Mauri i Araceli Boix, escriptors i artistes plàstics d'ideologia progressista com Ferran Cartes, Joan Antoni Blanc, Alfons Gil, Agustí Forner, Ferran Chavarria Moliné, Lluís Montagut, Ferran Vilàs, Cinta Sabaté, i veterans com Albert Fabà. El col·lectiu, format sota l'impuls de Mauri, secundat per Manuel Pérez Bonfill, intentava pal·liar l'abradiu desert cultural de Tortosa, un cop finiquitades les experiències anteriors: DELTA-51 es va extingir i les revistes *GEMINIS* i *La Zuda* van ser abocades a la desaparició per la llei de premsa, ideada pel sinistre Fraga Iribarne per tal de desactivar qualsevol expressió desafecta al règim; i tot plegat asfixiat per la política institucional franquista altament repressiva i l'exaltada censura de l'Església nacionalcatòlica. Els pressupòsits ideològics del MACLA-65 partien del realisme, primer social, després sense adjectius, amb la pretensió d'atansar l'art al poble, d'aproximar-se a la gent.

És en aquest context que Frederic Mauri enceta una experiència que l'acompanyarà sempre: la col·laboració entre la poesia i la plàstica, particularment a través del gravat. Això va permetre una Estampa Popular a Tortosa, com les que hi havia a València, Madrid o Barcelona, agrupacions artístiques que desenvoluparen una activitat de crítica clara i directa a la dictadura des de les arts plàstiques. Si bé la primera exposició individual Mauri la va fer al Palau Despuig sota els auspicis del Club Universitari el 1959, serà el 1963 quan s'incorpora de ple a la tendència de mostrar el món del treball i la denúncia dels abusos que pateixen els homes per part dels seus explotadors, en la seua segona exposició individual al Centre del Comerç. L'any següent

---

van passar per davant dels quadres amb el cap abaixat sense voler mirar-los perquè eren «immorals». Després, entre unes coses i altres, la sala sempre estava tancada i ningú va veure l'exposició del pintor que havia estat director de la Escuela de Bellas Artes San Fernando de Madrid i retratista d'Alfons XIII. Aquesta era la realitat beata de la capital de l'Ebre.

es publica en format de llibre la sèrie «Anys i Treballs», un conjunt de 12 gravats acompanyats de versets i rodolins de Pérez Bonfill, dedicats al pagès, el pastor, el boter, el fuster, el paleta, el pescador, el terrissaire, el tractorista, el camioner, el llaüter, el miner i el ferrer, que el desembre de 2010 es van poder veure exposats a la Biblioteca Marcel·lí Domingo de Tortosa.

Per a Mauri, l'art és una aventura personal, i el seu quefer artístic és una història de ruptures, d'inconformismes... Si en la seua primera exposició va ser qualificat d'«expresionista pasado de raya», després triscaria per l'abstracte, l'informalisme o pel «realisme social» del MACLA amb la utopia d'un art assequible a tothom que el va abocar, però, a un profund desengany i insatisfacció, reblat per la dissolució del col·lectiu arran de la persecució política que van patir el 1967 després d'organitzar un Homenatge a Picasso i una exposició contra la guerra del Vietnam. La denúncia va ser instigada pel mateix alcalde franquista, Felipe Tallada, i va suposar un procés al T.O.P. (sumari 386/67) que d'alguna manera culminaria, durant l'estat d'excepció decretat el 1969, amb l'empresonament d'alguns membres del grup, entre ells el mateix Mauri. Va ser el tret de gràcia per al MACLA i, per extensió, per a una activitat cultural de certa intensitat en l'immobilisme tortosí. Quan el 1970 des de Barcelona es va proposar de fer una delegació de la Universitat a Tortosa, que havia d'instal·lar-se a l'enorme i llavors infrautilitzat edifici del Seminari, el bisbe va demanar el control confessional del professorat i s'avortà una nova possibilitat de revitalitzar el resclosit ambient de la ciutat episcopal.

Després de la presó, Mauri experimenta una nova ruptura i enceta una etapa que podríem anomenar dels «retorns», transposicions crítiques de la història de l'art, traduccions actuals d'obres consumades i reelaboracions de materials tradicionals, cites de pintura antiga que volen posar en evidència esdeveniments moderns. Una reacció rodona contra l'esnobisme imperant, contra la desmitificació gratuïta dels precedents més sòlids. I s'aboca a una intensa activitat pictòrica que no mostra i que prefereix madurar en silenci. No debades entre l'exposició individual de 1963 i la següent (1978), van passar quinze anys de silenci. Després vingueren la de 1980 al Centre del Comerç i la de 1995 al Museu de l'Ebre.

Mauri va començar en l'avantguarda mentre la va sentir autèntica, després s'assenenà amb el realisme social que era el primer rebot contra aquella avantguarda que s'academitzava i va iniciar l'època dels retorns (al cubisme, al surrealisme, al simbolisme, al realisme mitològic, oníric o quotidià), que ha acabat transitant en una constant autocrítica que podem qualificar de rebel. Sobretot rebel a aquesta «beneita, insolent i xarona mitificació de la desmitificació de tot, llevat dels mites que van malparint els canviants turonets ratoners a la moda», com deia Salvador Espriu.

Frederic Mauri és un esteticista, un amant de la bellesa. No es permet caure en la facilitat, tot i tenint-la. L'afany de perfecció, de qualitat, de contenció, no li dixa gaire espai a la rauxa. Hi ha un repòs seré en les seues obres que evidencia un temperament insubornable. I el cop de geni surt com un sol d'ungles. Hi domina una concepció equilibrada, absent de destemplances, que sempre evita la reiteració.

A Mauri no li agrada pintar del natural. Treballa a l'estudi. Elabora curiosament les obres. Admira l'obra ben feta, ben resolta. Revisa i retoca contínuament, perquè la seua obra és un procés vital de reflexió i treball. Mauri és pensament eclèctic. Els seus retorns no són més que un inconformisme contra el mite de la novetat a qualsevol preu, una denúncia a la idolatria de l'originalitat per si mateixa, una requisitòria contra el menyspreu per les tècniques artístiques tradicionals.

Tampoc no va tenir una formació convencional. Va créixer veient pintar Aymerich. Es passaven hores al seu taller conversant, discutint, dibuixant. Va cursar l'Escola Superior de Belles Arts de Barcelona, però seguia amb més entusiasme les classes de l'Escola d'Art del FAD (Foment de les Arts Decoratives) que dirigia Alexandre Cirici (1959), o les conferències sobre Estètica que feia José María Valverde a la universitat, i les xerrades a la taverna sobre l'art i la vida amb els companys.

Els paratges tortosins, el riu Ebre, les muntanyes del Caro, Cardó, Mig Camí i coll de l'Alba, el lligallo, auliveres, pins i garrofers, els arrossars del Delta, platges de l'Arenal i la Marquesa, han concentrat els darrers anys de la seua producció, sempre amb unes textures, un cromatisme i uns contrastos lumínics que combinen figuració i abstracció en una síntesi personalíssima tendent a humanitzar el paisatge i que en destil·len una poètica singular. El paisatge, els colors, les for-

mes de la terra baixebrenca han determinat la seua pintura, fins i tot en els períodes menys figuratius.

L'última exposició del conjunt de la seua obra va celebrar-se al Palau Oliver de Boteller a cavall de 2012-2013. Hi retrobàvem aquell paisatge somatitzat de les terres ebrenques, construït amb depurat equilibri i un cromatisme decantat i sever, les figures concretes, properes, lluminoses, els objectes quotidians de l'ofici, els llibres finestrals. Abans s'havien publicat dos volums dels seus exquisits *Ex-Libris*, comentats per Manel Ollé (2002 i 2009), un gènere gràfic on Mauri aboca el seu variat repertori argumental, amb l'àgil ploma que resumeix en impecable dibuix els trets essencials de les persones a qui van dedicats. Hi desfilen un nodrit estol de personalitats de l'art i la cultura del país, així com una bigarrada rastellera d'amics i coneguts que són caracteritzats pels emblemes dels seus quefers i vocacions, paratges, sigles, acrònims, símbols, escandits amb minuciosa precisió d'orfebre. Un conjunt veritablement monumental, malgrat la humilitat i l'aparent minúcia del format exlibrista.

Mauri va exercir durant dècades com a catedràtic de dibuix a l'Institut de Tortosa, on jo el vaig tenir de professor amb profit i impuls. Només ell i la seua companya Araceli Boix, que arribaven a escola amb un *coupé* blanc, esquivaren els renoms amb què la tropa de preadolescents cridaners i baralladissos batejàvem el professorat; sens dubte perquè amb la seua joventut i franca simpatia se'ns atansaven còmplices.

Massip Mauri

Poemes i dibuixos

**Cendra
vivent**

La mar

Ni derrota més lliure que la mar,
ni arribada més lenta que la platja.
La mar no és res si no és camí
ample, incert i sense fites.
La mar no és res si no és viatge
—vela i vent per davant
aventura del naufrag—.
Una gleva de fang sobre la fusta
per arrelar un destí que no té torna;
i una brasa de foc sota la cendra
per mantenir la flama coratjosa.
¿Hem perdut el sentit últim del mite
i la llengua no diu el seu missatge,
perquè la mar no és res si no és viatge?
Passa una llevantada que pastura
gavines: anuncia l'arribada
sobre l'ona —fent solc a la cultura—
d'una llunyana veu de cedres místics
d'una fetor civilitzada i nòmada.
Adolescents de parla nova i gràcil
arriben un bon dia amb l'encanteri
sobre el llatí de sempre savi i clàssic.
I ona, fusta, ventada, crit i petja,
fan la història del món sobre la platja.

El delta

A Frederic Mayor: terra nostra, amic meu.

Qui pot saber el missatge
que cau de les estrelles?
Déu, quina nit, quina passió de calma,
quin negre cel immens, quina desesperança.

Delta: terra de mar, llac de ribera.
Aigua amb peixos botants, en sang d'argila.
Planúria planetària. Dit de la pàtria, delta,
que compromet de cor, i burxa les ferides.

Nit rodona, mar plana, lluna plena,
brúixola boja. Tots els vents —les finestres—
ben oberts, totes les platges,
i els salobrarers revolts,
tots els fangs xafats d'home.

No són anguiles, núvols, llamps, pedrega.
No són els ponts novells. No són els tèrbols
remolins de les aigües nivellades.
Les goles, els paranys, la veu del vent de dalt,
la fosca nit. No els vells problemes
cabdals, la meva sòrdida,
petita, mineral, veu de ma sola
vida, lluites, camins, dissorts...
Déu meu! Qui pot saber
el missatge que cau de les estrelles?

El riu

El riu llaura la plana planetària,
patern, com una artèria geològica.
Vell per a sempre —barba pentinada—
camina ben tot sol, sense fal·leres;
passa de pressa per damunt dels guals,
decanta el cap gentil a les remulles.

Perfil de dracma —barba pentinada—
encunya plata ibèrica i l'escampa
per la ribera. Cria salzes potents,
com temples gòtics,
i canyars de crineres alterades
pel vent que bufa bròfec.

Alè del llac antic, deu de la vida,
recorda encara les ferrisses llances
sobre la pedra, dalt del moll, lluentes.
El fang nadiu, la coneguda amplada
de la humitat cabdal i rigorosa
aigües amunt —aigües avall la sosa—.

Avi pel temps, fecunda l'alta riba:
sembla perdut i troba la dreuera
fent giragonses, i a la fi s'escorre
—tebi com un moixó— sobre les gleres.
Conta la història baldament no parle;
la fa la història.

Dona nom a la terra, com bon pare
—som una geografia que s'aixeca
dreta sobre terrasses quaternàries—
Perfil de dracma —barba pentinada—
iber de mena —riu i ric, indòcil—.

La terra

Com el jueu la porto a l'ànima
terra fonda de les meues raïls.
és una terra ben solcada
—dona pa, i oli, i vi, dona garrofes—.
És una terra grossa i calda
feta de segles i de relles,
amb rengleres de pedra anivellant-la,
amb una remor antiga que —somorta—
revifa els vells i solejats neguits.

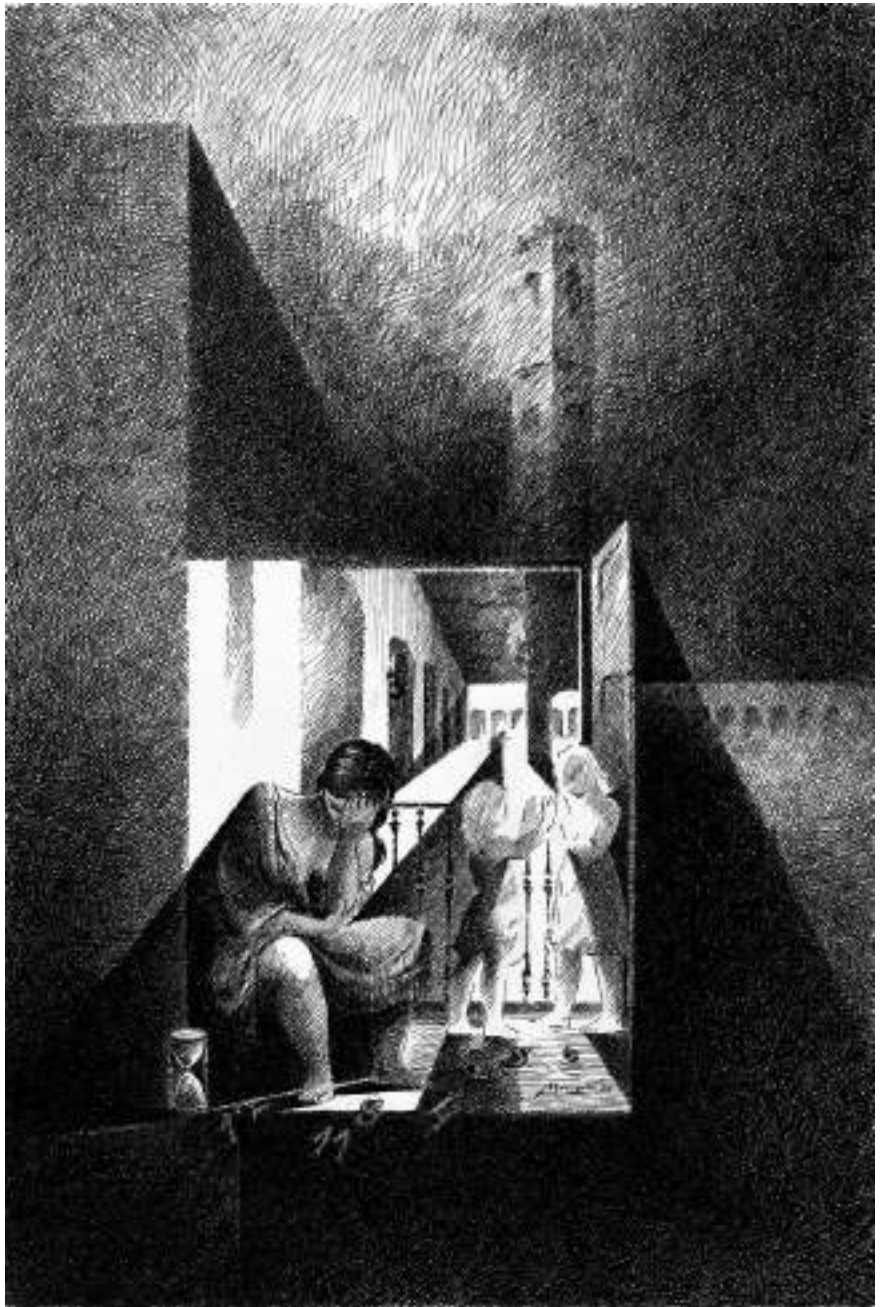
(On floreix el llicó
per a la cadenera,
on s'enterren els morts
donant-li tremp de pàtria,
on la saba coneix
el renom de la casa,
i on tornen els moixons,
no han errat el paisatge).

És una terra com una altra, eixuta,
però com el jueu la porto a l'ànima.
Sento el seu pes sobre les venes
de nafra genealògica i antiga.
—Cada vegada que la toco, sagna.

Llibre d'hores

Tota la vida
treballàvem sense esma,
no ha estat possible.
Ara les hores tornen
i ens troben fets i dòcils.

Dibuix a tinta sobre paper, 28,1 x 41,8 cm

Teníem dèries,
portàvem brots d'espígol
als peus descalços.
Era una pressa atàvica;
hem arribat de sobte.

Dibuix a tinta sobre paper, 30 x 42 cm

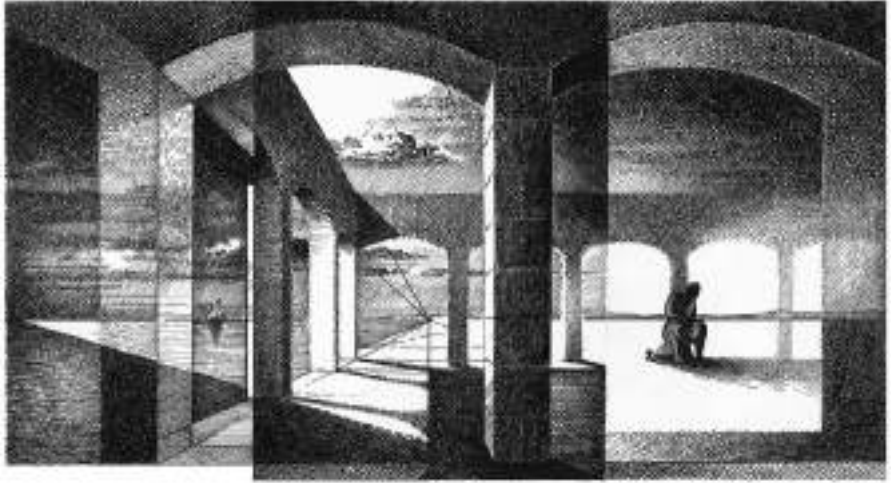
Totes les coses
que ens envolten, sabudes,
prenen vigència
quan arriba la data
i les coses ens deixen.

Vaig anar a conèixer a Carles Riba el dia en què una tanka em va desvetllar de sobte la lluminositat de la seva poesia, i li vaig dir així mateix. Allà va començar una amistat que hauria volgut més llarga —ja que no més intensa— i que la mort (tan íntimament aparellada amb l'exili) va tallar. La tanka la sé de cor: «Tots dos obscura/fidel, petita cosa/tornem d'exili;/tu del més trist, que fores/nosa d'una ventura».

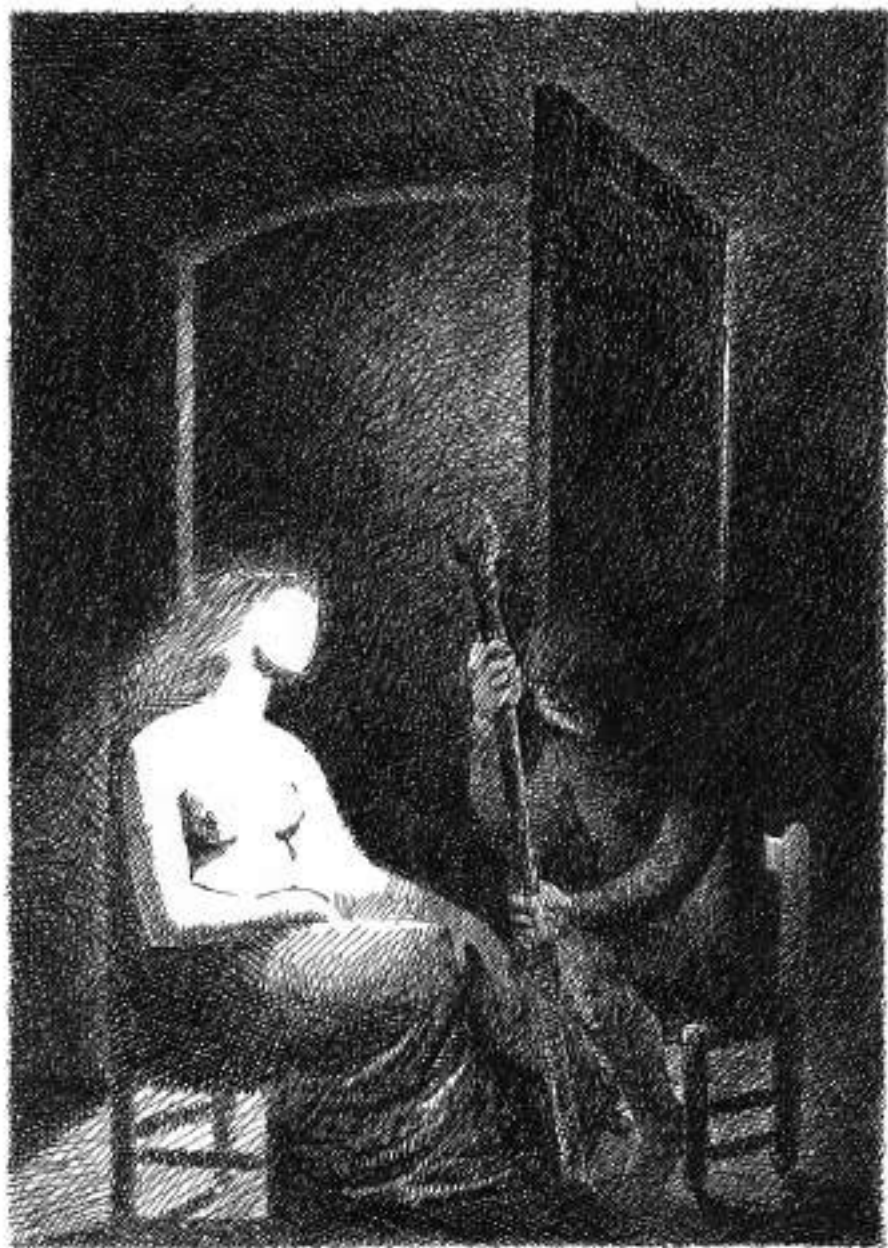
Dibuix a tinta sobre paper, 30 x 42 cm

Hores malignes,
detingudes, immòbils;
malaventura
que ens espera tirànica
al cantó de la plaça.

Dibuix a tinta sobre paper, 32,5 x 23 cm

Ja, per ventura,
coneguda la vida
que es pot conèixer,
esperem sense pressa
la temuda presència.

Dibuix a tinta sobre paper, 30 x 42 cm

Hores viscudes,
alenades flamígeres,
irrepetibles.
Hores velles, vençudes,
ja eternes hores nostres.

Dibuix a tinta sobre paper, 30 x 42 cm

Fred paralític,
mortal, premonitori,
fred planetari.
Quan a terres inhòspit
cauen les hores seques.

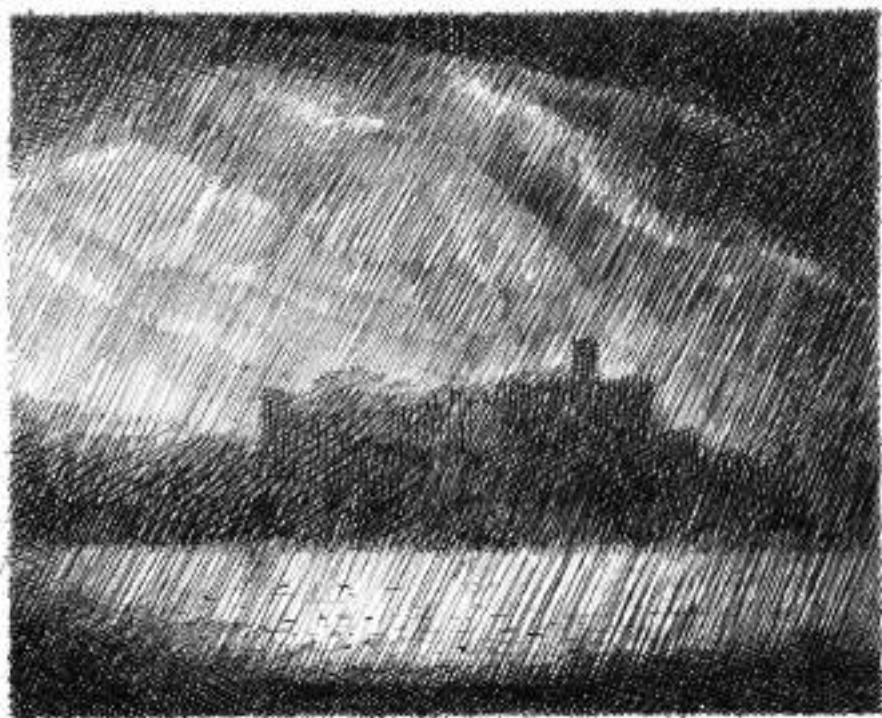
Dibuix a tinta sobre paper, 30 x 42 cm

Plou a les serres
vorejant la carena,
la llum retalla
tots els cristalls inèdits
i en fita les distàncies.

Dibuix a tinta sobre paper, 30 x 42 cm

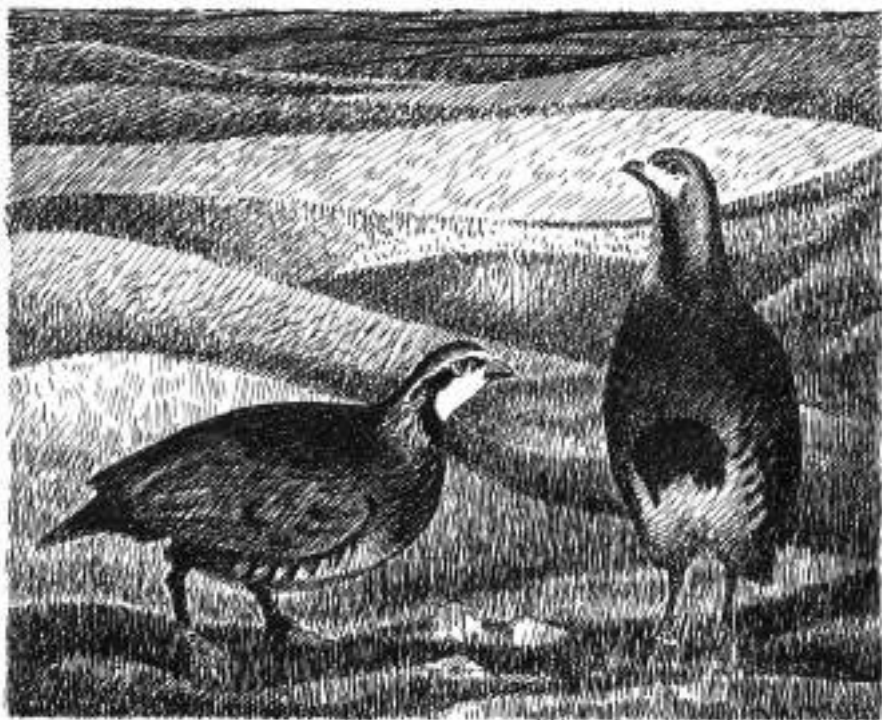
Pluja fecunda,
evidència del cicle
sense fissures.
Roda constant dels astres,
esperança dels pobres.

Dibuix a tinta sobre paper, 42 x 30 cm

Baladres jóvens.
Pels rostolls, perdiganes
i fregadisses.
Dalt, les hores enceses
sota un sol de tronada.

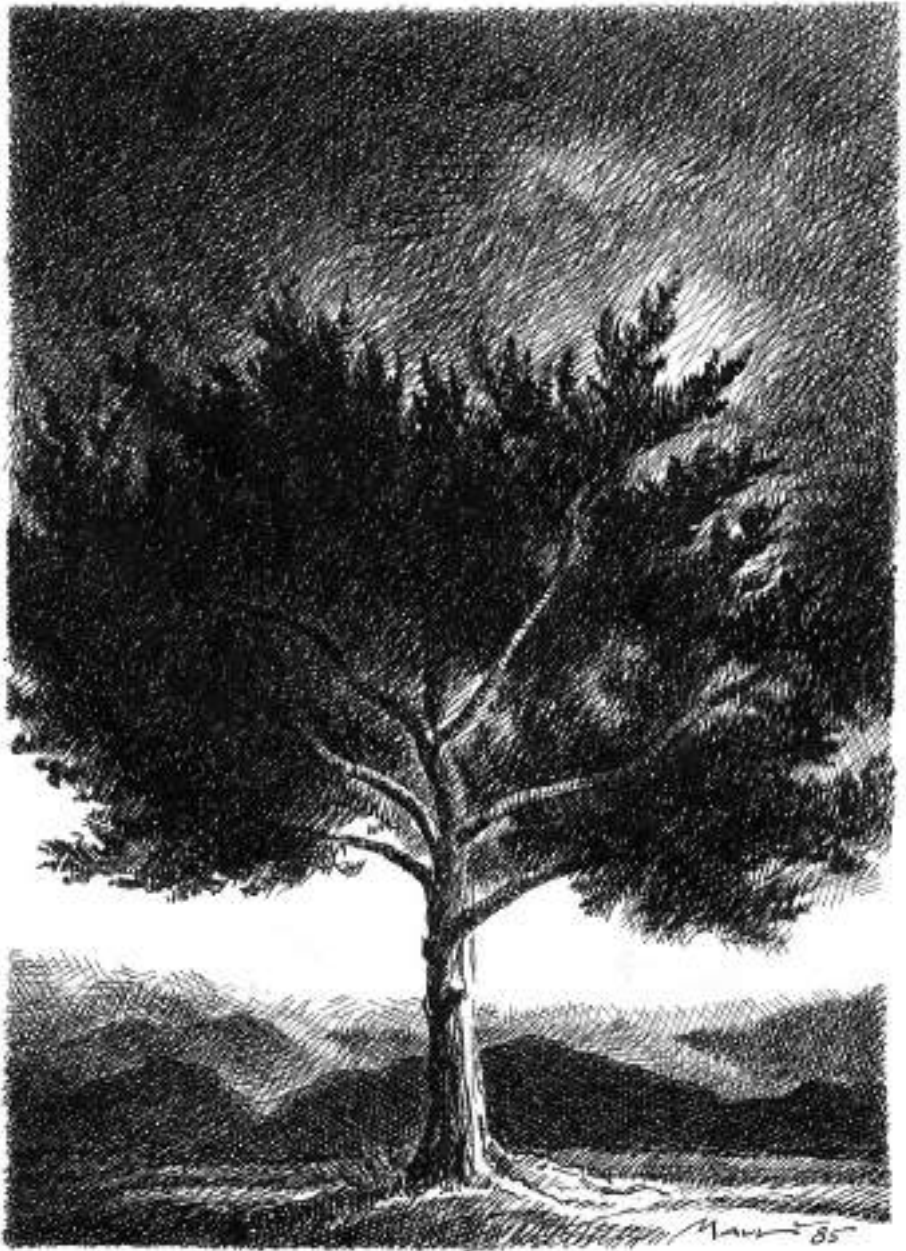
Dibuix a tinta sobre paper, 23 x 21,5 cm

Santa paraula;
saberudes pastores
canten miracles,
les ovelles puntegen
dances sobre els pedrissos.

Dibuix a tinta sobre paper, 30 x 42 cm

El pi modèlic
sota el núvol —que passa
com les cabòries—
fixa un verd implacable
sobre el país, heràldic.

Dibuix a tinta sobre paper, 29,5 x 42 cm

Fent revoltines
el gegant esbufega,
cellut i bròfec,
i es trenca l'espina
sobre el fossat de l'aigua.

Els vents de la nostra terra són solemnes, perillosos i vivificants. El més solemne és el «vent de dalt» o «vent garrofero» que bufa de nord-oest, prop del «vent cerç» posant una cella impressionant sobre el Caro. El més vivificant, el «vent de baix» (entre el llevant i el sud) que ve de la mar i porta aigua. Hi ha d'altres vents, uns desagradables, com el «ponent», altres de nom tan bonic com el «vent espiller».

Dibuix a tinta sobre paper, 30 x 42 cm

El riu, insigne,
com una serp verdosa,
s'esmuny pels aspres.
No tardarem a veure'l
dominador del delta.

El riu és l'Ebre, no n'hi ha cap més, i el coneixem pel nom comú, riu, fins a més avall de Vinaròs.

Dibuix a tinta sobre paper, 26,5 x 40,5 cm

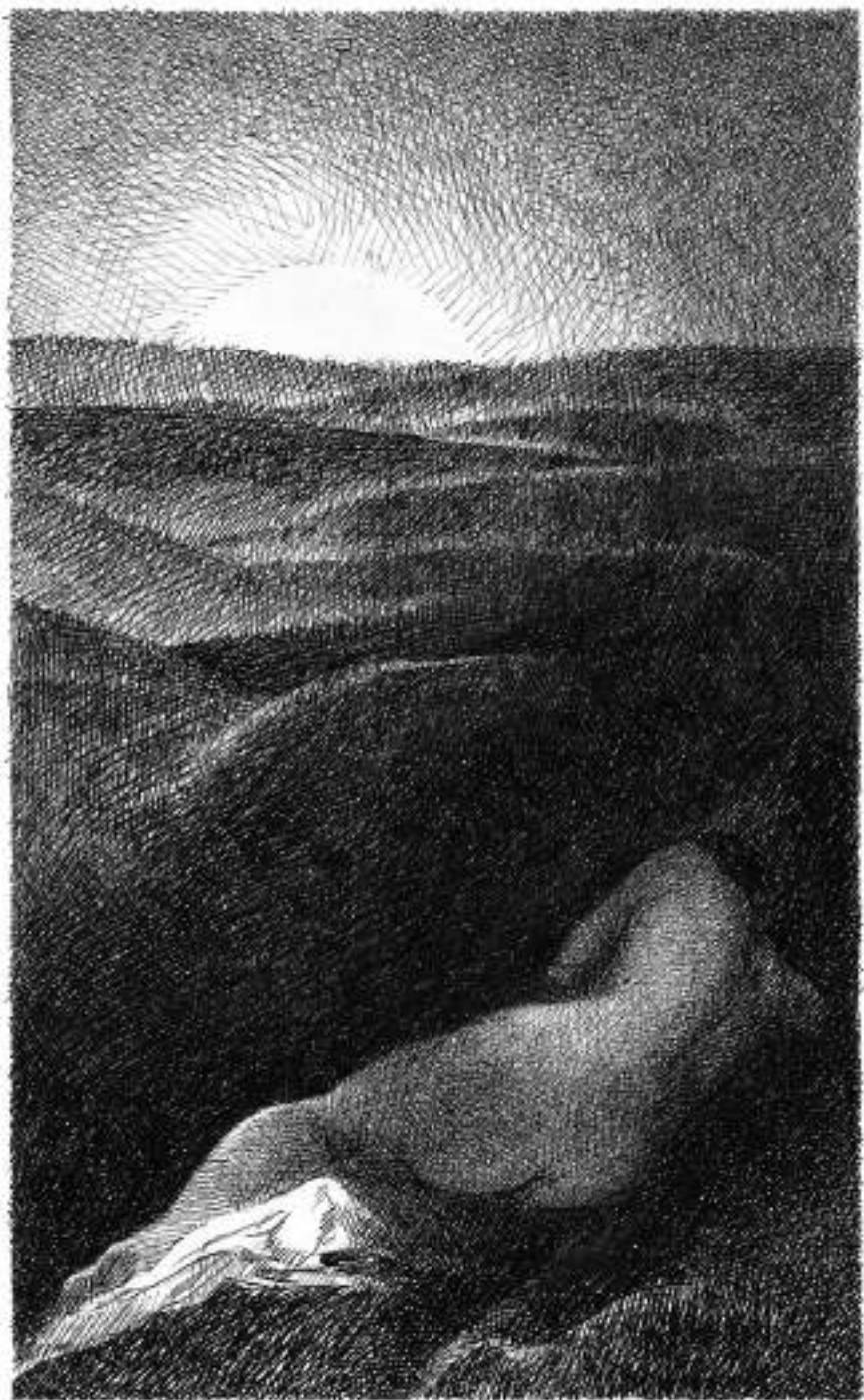
El rusc salvatge,
dins el tou de la soca,
trafega bresques
pressentint la imminència
d'un averany contrari,

mentre defora
els garrofers onegen
donant la cara
a la brisa que tesa
l'enrenou de l'oratge.

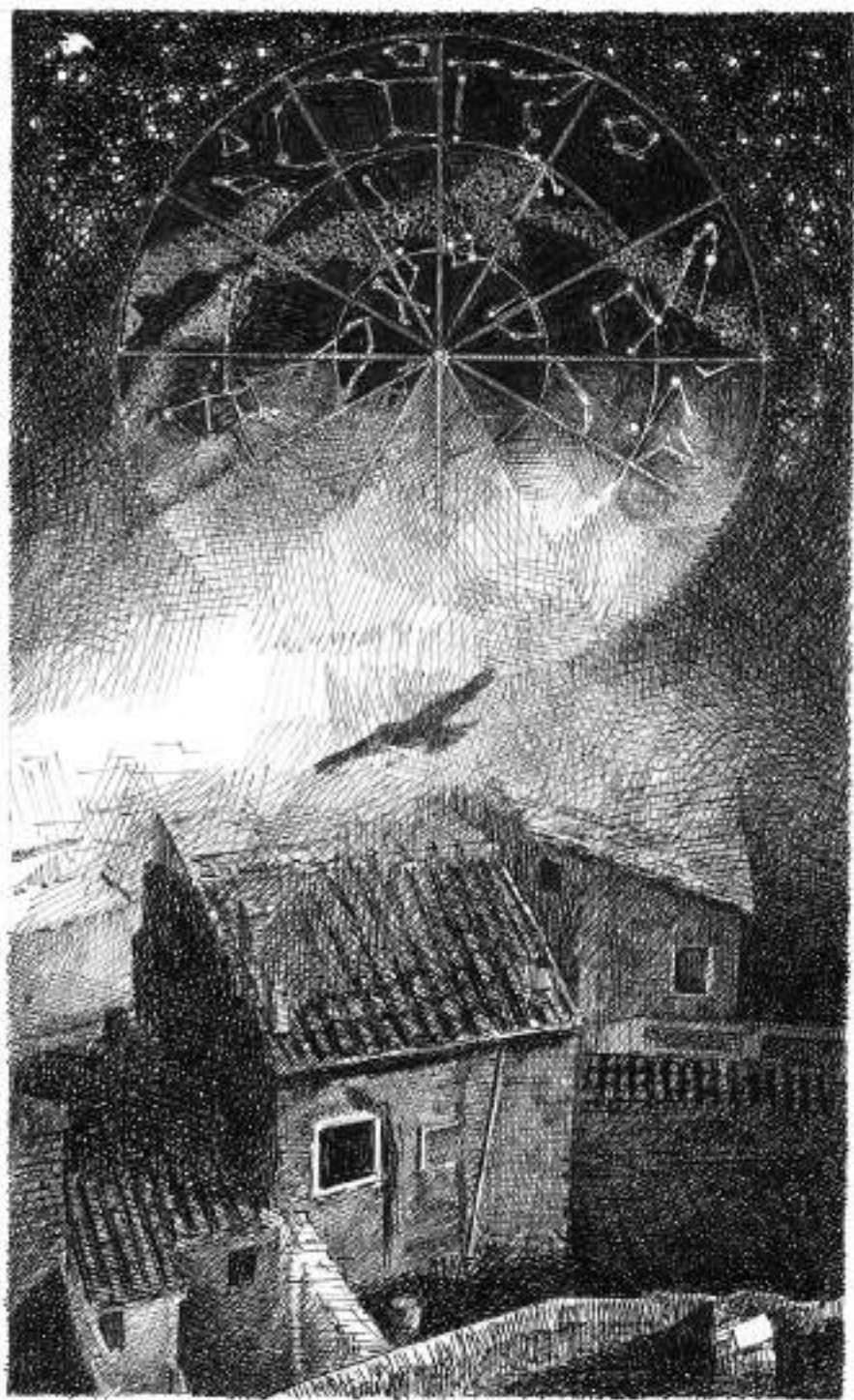
Dibuix a tinta sobre paper, 28 x 37 cm

Dalt de la roca
damunt la molsa negra,
basca i calitja.
Volíem deixondir-nos
i el cel ens encegava.

Dibuix a tinta sobre paper, 30 x 42 cm

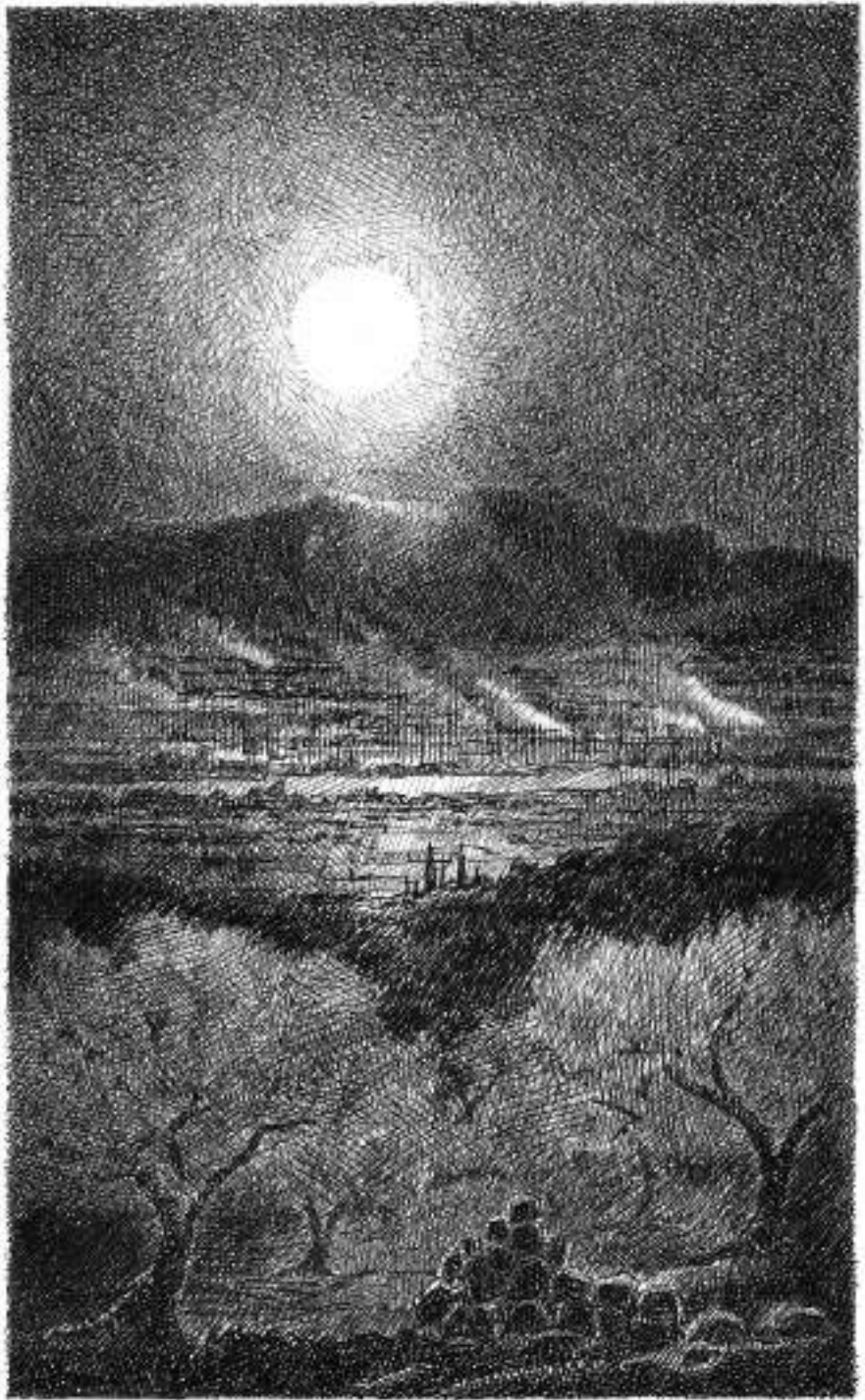
Contemplativa
s'adormia la tarda
arran de ràfec.
—L'esparver feia voltes
aparentment inermes—.

Dibuix a tinta sobre paper, 30 x 42cm

Ben conreada,
solcada d'aventures
i calendaris,
sap on estan els ossos
dels que l'arrabassaren.

Dibuix a tinta sobre paper, 30 x 42 cm

Riu amunt sempre,
batejant-ne les illes
—civilitzant-les—:
llaüts d'una cultura
que sap els guals i els ràpids.

Dibuix a tinta sobre paper, 42 x 30 cm

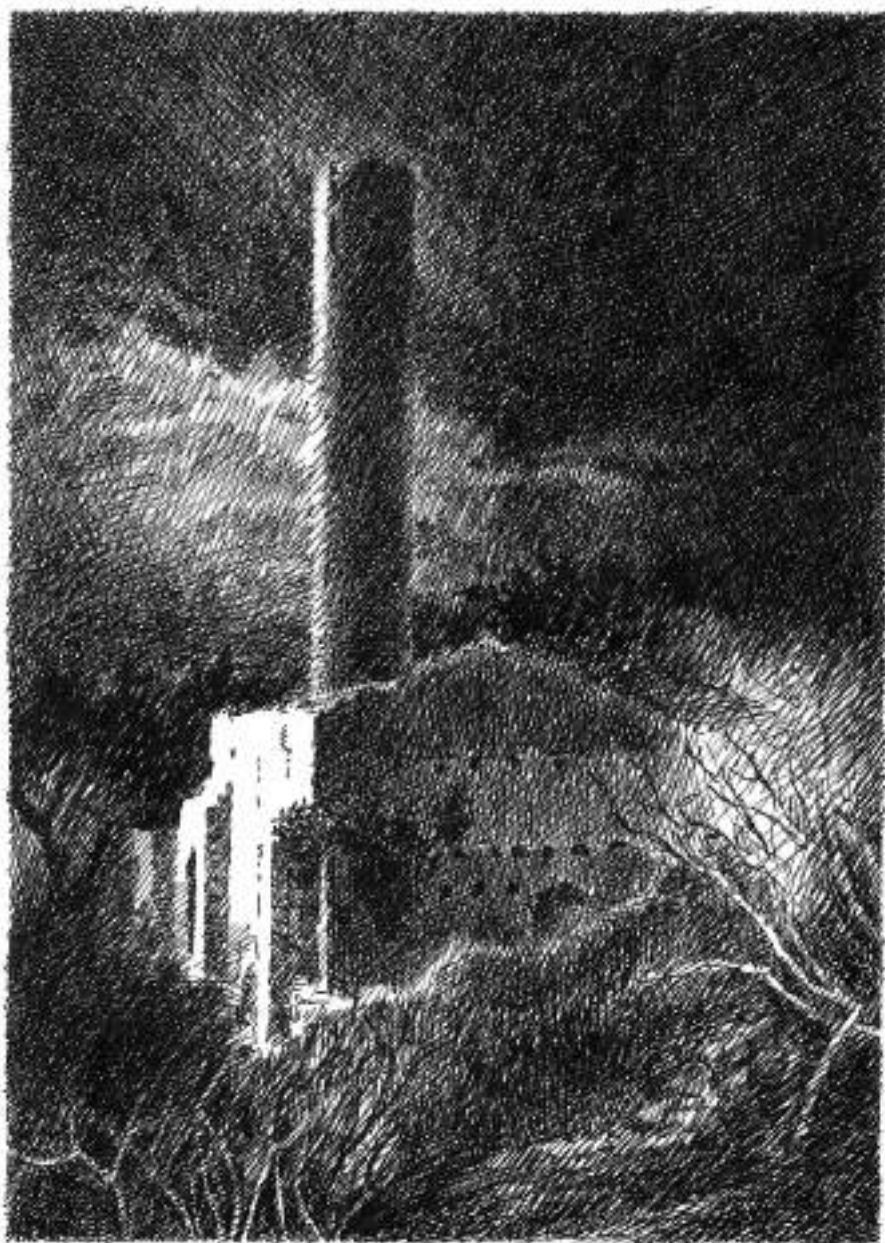
El coll de l'Alma;
sobre el camí, la petja
romana i ferma.
Quan els temples caminen
entrem dins de la història.

El coll de l'Alma és avui el coll de l'Alba: correcta traducció perquè el llatí Alma és (com el català Alba), blanca, pulcra, pura. L'ermita del coll de l'Alma es va dir així fins almenys el segle XVIII quan «alma» ja no tenia aquell significat. A Roma és l'atribut de determinades divinitats, com la «Venus Alma» que devia haver tingut un temple a la parada sobre la via romana que passava pel coll.

Dibuix a tinta sobre paper, 30 x 42 cm

Serva, no dreta,
la torre que aguaitava
freds i masies.
Avui les oliveres
ja no preen les moles.

Dibuix a tinta sobre paper, 30 x 42 cm

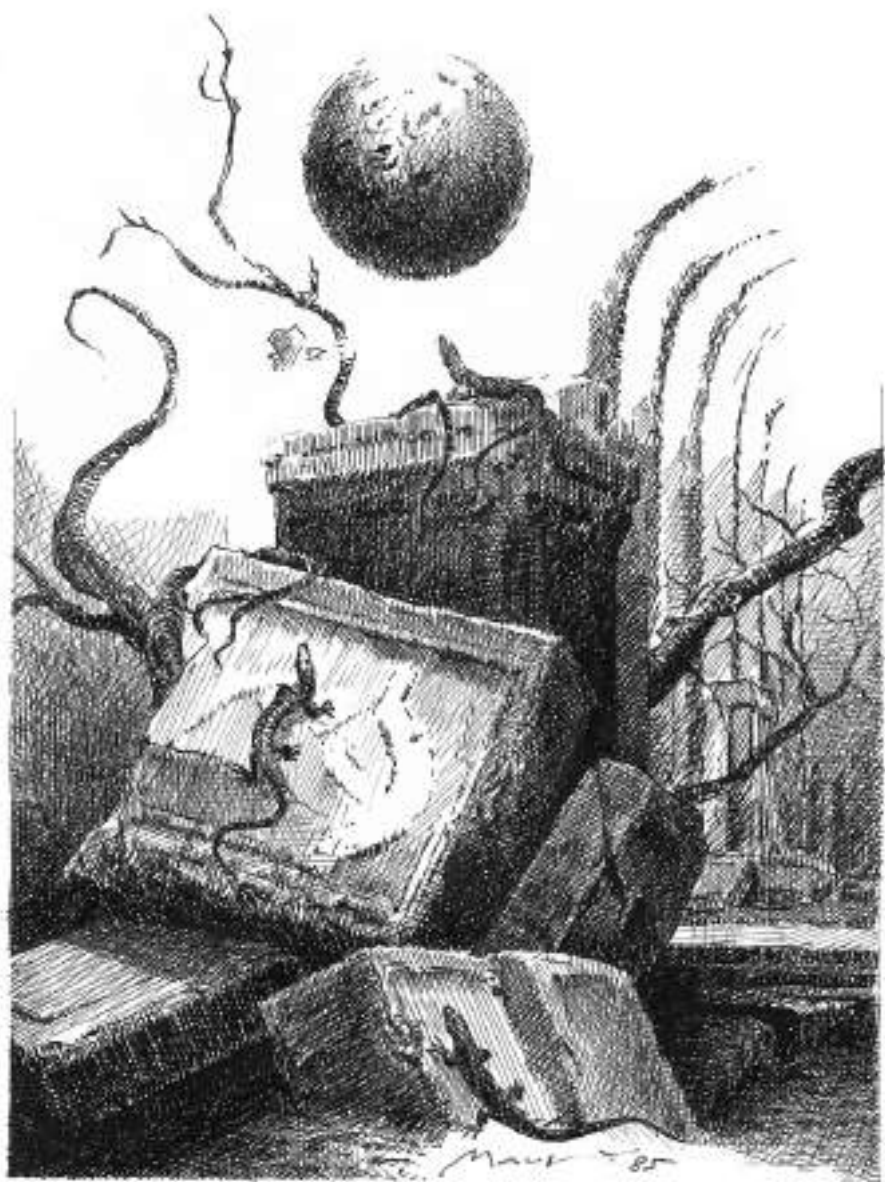
Fèiem recompte,
portàvem a l'esquena
veus i ramatges.
Davant, el gran silenci
com un avenc incògnit.

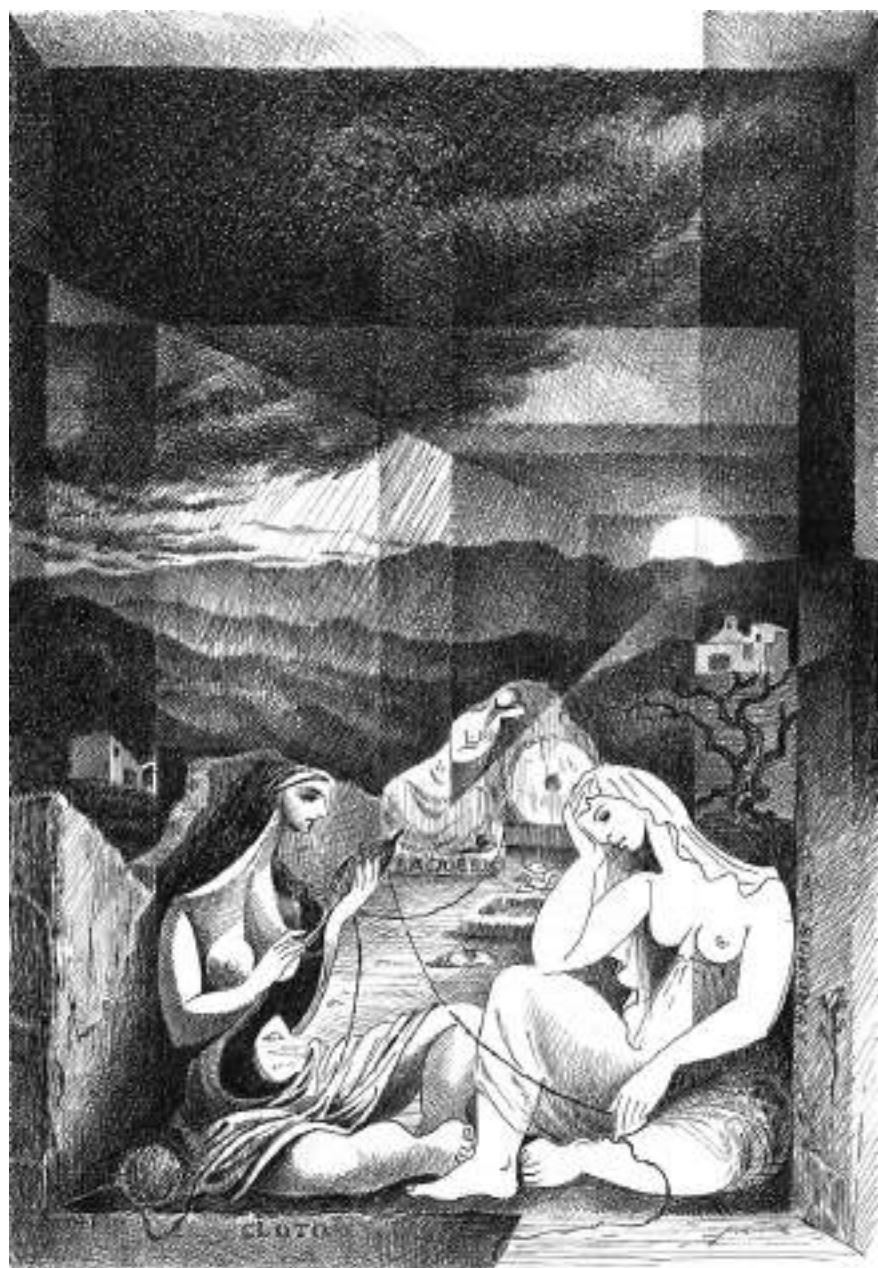
Dibuix a tinta sobre paper, 30 x 42 cm

Esmicolada
la pedra de la crònica
—trauma dels segles—.
Si en traiem l'entrellat
ens sobta un dol atàvic.

Dibuix a tinta sobre paper, 30 x 42 cm

Planen els dies,
duen fosca i basardes,
incertes hores;
quan tot sigui pretèrit
renaixerà la pàtria.

Dibuix a tinta sobre paper, 30 x 42 cm

Jesús Massip i Fonollosa (Roquetes, 1927) és arxiver, historiador i poeta català. Doctor en dret, va ser director del Museu i Arxiu de Tortosa (1960-1992), del qual encara n'és director honorari; va ser professor i director de l'Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics de Tortosa (1971-1991), delegat del Patrimoni Historicoartístic de la zona de l'Ebre (1960-1980) i professor d'Història de l'Art i d'Història del Dret de la UNED (1974-1983). El 1988 va rebre el Premi Jaume I d'Actuació Cívica de la Fundació Carulla. El 1991 va ser nomenat Acadèmic corresponent per Tortosa de l'Acadèmia de Belles Arts Sant Jordi (Barcelona). El 2014 va obtenir el Premi Joan Martí i Miralles que atorga el Col·legi d'Advocats de Tortosa. El 2015 li fou concedida la Creu de Sant Jordi. Va ser fundador (amb Gerard Vergés) i director de la revista GEMINIS (1952-1961).

Obra poètica: *Libro de Ausencias* (1954), *Llibre d'hores* (1989), *Cendra vivent* (2002), *La terra encesa* (2011), *Bibliques* (2017) i *Personatges i paisatges* (2019, en premsa).

Frederic Mauri Pallarès (Tortosa, 1940) és pintor, dibuixant i gravador. Catedràtic de dibuix a l'Institut de Tortosa. Als setze anys ja forma part del grup «14 pintors Tortosins» del Círcul Artístic de Tortosa, i, posteriorment, del grup Delta-51, en contacte amb l'exterior, especialment amb el Dau al Set barceloní o El Paso madrileny. Organitzen exposicions de l'avantguarda artística del moment. Membre fundador del grup MACLA-65. Els pressupòsits ideològics del MACLA-65 partien del realisme amb l'objectiu d'atansar l'art al poble, d'aproximar-se a la gent. L'any 1959 va fer la seva primera exposició individual. L'última exposició del conjunt de la seva obra es va fer a Tortosa, al Palau Oliver de Boteller (2012-2013).

